

ӘР ХАЛЫҚТЫҢ
ТАҒДЫРЫНДА ЕРЕКШЕ
МӘНГЕ ИЕ ТАРИХИ
БЕЛЕСТЕР БОЛАДЫ.
СОЛАРДЫҢ ІШІНДЕ
ЕЛДІҢ ЕРКІНДІГІН
АЙҒАҚТАЙТЫН, ҰЛТТЫҢ
РУХЫН АСҚАҚТАТЫП,
ЖАҢА ДӘУІРДІҢ ЕСІГІН
АЙҚАРА АШАТЫН
АЙТУЛЫ КҮНДЕР БАР.
ҰЛТ ҮШІН ҰМЫТЫЛМАС
ҰЛЫ КҮНДЕРДІҢ
БІРЕГЕЙІ – ТӘУЕЛСІЗДІК
КҮНІ. БҮЛ –
ХАЛҚЫМЫЗДЫҢ САН
ҒАСЫР АРМАНДАҒАН
АЗАТТЫҒЫНЫҢ АҚ
ТАҢЫ АТҚАН КҮН,
ЕЛДІГІМІЗДІҢ
МӘНГІЛІККЕ
БЕКІГЕН СӘТІ.

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ,
ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти

ТӘУЕЛСІЗДІК – ҚАСТЕРЛІ ҚҰНДЫЛЫҚ

Бүгін біз азаттықтың ақ таңын ансаған бабалар мұратын орындаған ұрпақ ретінде осы мерекені ерекше тебіреніспен атап өтеміз. Өйткені Тәуелсіздік тек саяси дербестік емес, ол – рухани дамудың, ұлт бірлігінің, мемлекет тұтастығының алтын қазығы. Азаттық алу –

Алланың сыйы әрі әрбір азаматқа үлкен жауапкершілік жүктейтін мызғымас міндет. Асыл дінімізде еркін қоғам мен әділетті өмірге қол жеткізу – баға жетпес құндылықтың бірі. Мұндай нығметке бөленуге кез келген пенде лайықты. Сондықтан Алланың берген әрбір

нығметіне шүкір етуіміз қажет. Алла Тағала қасиетті Құранда: **«Алланың өздеріңе нәсіп еткен нығметін естеріңе алындар...»** («Мәида» сүресі, 7-аят) деп ескерткен.

(Жалғасы 2-бетте)

Мұхаммед-Хұсейін АЛСАБЕКОВ,
Бас мүфтидің кеңесшісі, ардагер имам:

МҮФТИЯТ ҮЛКЕН ДАМУ ЖОЛЫНА ТҮСТІ

– ҚМДБ-ның ардагер имамдарының бірісіз. Әлі күнге дейін дін саласында қызмет етесіз? Мүфтияттағы қызметіңіз қай кезден басталды?

– Патша үкіметі кезінде Алматы қаласында 14 мешіт болған екен. Кеңес заманында Алматыда бір ғана мешіт болды. Сол мешіттің орнында бүгінде Алматы Орталық мешіті тұр. Орталық мешітті салар алдында архивтерде болып, мешіттің тарихына қатысты зерттеулер жүргіздік, бұрынғы құжаттарын іздедік. Ол жерге жаңа мешіт салуға бола ма, жері талаптарға сай ма, соның бәрін алдымен тексеріп шықтық. Соғыс кезінде ол мешітте солдаттардың қазармасы болған екен. 1943 жылы Орталық Азия және Қазақстан діни басқармасы ашылған соң, мешіт қайтадан пайдалануға берілген.

(Жалғасы 3-бетте)

БАСПАСӨЗ-2026

«Мұнара» газеті мен «Иман» журналына 2026 жылға жазылу науқаны басталды. Газет-журналдарға жазылып, таным көкжиегіңізді кеңейтіңіз!

Басылымдар	Мешіттер арқылы	«Қазпошта» арқылы	Жазылу индексі
«Мұнара» газеті	3 700 теңге	4 781 теңге	64 747
«Иман» журналы	6 000 теңге	6 694 теңге	75 998

Газет-журналдарымызға «Қазпошта» мекемесі және еліміздегі барлық мешіттер арқылы жазылуға болады. «Иман» журналы айына 1 рет, «Мұнара» газеті айына 2 рет шығады.

ҚАЖЫЛЫҚ ШАПАҒАТЫ

Арафат тауында

«МҰНАРА» ГАЗЕТІ «ИМАН» ЖУРНАЛЫ ЖАРИЯЛАҒАН «АБАЙ. АЛАШ. АСЫЛ ДІН» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БАЙҚАУЫНДА БІРІНШІ ОРЫН, Яғни ҰМРА ҚАЖЫЛЫҒЫНА ЖОЛДАМАНЫ ЖЕҢІП АЛЫП, 26 ҚАЗАН МЕН 6 ҚАРАША АРАЛЫҒЫНДА TAWAF TRAVEL ҚАЖЫЛЫҚ КОМПАНИЯСЫМЕН ҚАСИЕТТІ САПАРҒА БАРУДЫҢ СӘТІ ТҮСТІ. АЛЛА ТАҒАЛАНЫҢ МЕЙІРІМІ МЕН ЫҚЫЛАСЫ ТҮСІП, КҮНДЕЛІКТІ КҮЙБЕЗ ТІРШІЛІКТІҢ ТАУҚЫМЕТІНЕН АРЫЛЫП, РУХАНИ СЕРПІЛІС БЕРІП, ЖАН ТЫНЫШТЫҒЫН СЫЙЛАҒАН САПАР ЖАРАТУШЫ ИЕМІЗДІҢ ШАҚЫРУЫМЕН БОЛДЫ ДЕП ҚАБЫЛДАДЫҚ. БҮДАН БҰРЫН ДА ҚАЖЫЛЫҚ САПАРДАН ЖАҢАРУ-ЖАСАРУМЕН ОРАЛҒАН ЖАНДАРДЫ КӨРІП, ҰЛЫ САПАРҒА БАРУДЫҢ РЕТІ ҚАШАН КЕЛЕДІ ДЕП АРМАНДАП ЖҮРГЕНДЕ АЛЛА ТАҒАЛАНЫҢ ЖОЛ АШЫП БЕРГЕНІНЕ АЛҒЫСЫМЫЗ ШЕКСІЗ. МЫҢ РЕТ ЕСТІГЕННЕН БІР РЕТ КӨРГЕН АРТЫҚ, АЛЛА ТАҒАЛАНЫҢ ШЕКСІЗ ШАПАҒАТЫМЕН ҚАСИЕТТІ ҚАҒБАҒА БАРУДЫҢ РУХАНИ ЛӘЗЗАТЫ МЕН ӘСЕРІН ОЙЛАҒАНДА ШТЕЙ ТӨЛҚУ МЕН ЖАУАПКЕРШІЛІК СЕЗІМІ БОЙДЫ БИЛЕДІ.

(Жалғасы 4-бетте)

ЗЕЙНОЛЛА ИШАН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫ

1833 жылы 25 наурызда дүниеге келген Зейнолла Расулұлы туған ауылындағы медреседе, Троицк қаласының «Мұхаммедия» медресесінде, 1869-1870 жылдары Ыс-тамбұлда білім алған. «Қазақ» газетінің 2017 жылғы 9 ақпанындағы №217 санында «Зейнолла ишан опат» деген мақала-некролог жа-

рияланған. «Зейнолла хазірет айтқаны ем болған, атын қазақтың қатын-баласына дейін білетін ишанның бірі. «Зейнолла ишан», «Зейнолла хазірет» деген атын білмейтін қазақ кем, оқыған қазақтарға Зейнолла ишан ғылым-мағрифат жолында еткен істерімен мәшһүр болғанда, оқымаған қазақтарға мүрид тәрбиелеген ишандық жолындағы істерімен мәшһүр.

Басқалар Зейнолла хазіретті қалай танитындарын өздері біледі. Біз хазіретті жүзбе-жүз көргеніміз жоқ, жақыннан таныс болғанымыз жоқ. Сыртынан естіп, ісінен көріп тануымызша, Зейнолла хазірет ескі хазіреттер арасында ғалым һәм данышпандардың бірі» дейді мақалада.

(Жалғасы 5-бетте)

ҚҰСАЙЫН ҚАЗИДІ БІЛЕМІЗ БЕ?

ҚҰСАЙЫН БАЙГЕЛДІ 1893 ЖЫЛЫ ҚАЗІРГІ АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНДА ДҮНИЕГЕ КЕЛГЕН. БЕКЕТ АТАНЫҢ ШӘКІРТІ ШЕКТІБАЙДЫҢ ТӨРТІНШІ ҰРПАҒЫ САНАЛАДЫ. ДЕРЕКТЕРДЕ ҚҰСАЙЫННЫҢ УФА ҚАЛАСЫНДАҒЫ МЕДРЕСЕЛЕРДІҢ БІРІНДЕ ДІНИ БІЛІМ АЛҒАНЫ АЙТЫЛАДЫ «ЖЕРТВЫ ПОЛИТИЧЕСКОГО ТЕРРОРА В СССР» КІТАБЫНДА ОЛ ЖАЙЫНДА: «БАЙГЕЛЬДИНОВ ХУСАИН НАКЕШЕВИЧ. ДАТА РОЖДЕНИЯ: 1893 Г. ПРОФЕССИЯ / МЕСТО РАБОТЫ: МУЛЛА. МЕСТО ПРОЖИВАНИЯ: С. ЯНГИЗ САКМАРСКОГО Р-НА», – ДЕП ЖАЗЫЛҒАН.

«Қазақ» газетінде Құсайын Байгелдінің есімі бірнеше жерде аталады. Алайда әр хабарда аты-жөнін әртүрлі жазған секілді. Газеттің 1917 жылғы санындағы «Босқын қырғыз-қазаққа жәрдем» деген хабарда: «Темір уезінен Хұсейін Байгелдіұлы 10 сом, Құрманғали Құлпесұлы 3 сом, Майкара Есімұлы һәм Шокпан Боканбекұлы 1 сомнан, барлығы 15 сом», – деп қайырымдылыққа атсалысқанын айта («Қазақ» газеті, №254, 6 желтоқсан, 1917 жыл), тағы бір хабарда: «Азамат» серіктігіне 100 сом жарнасын салып, Темір уезінен кірісушілер: 1) 2-нші ауыл болысының қазағы Қайыролла мырза Омаров. 2) 2-нші ауыл болысының қазағы Нұрмұхан мырза Оспанов. 3) 2-нші ауыл болысының қазағы Хасен Нәкешұлы Бәйгелдиев бұрында «Азамат» серігі еді, тағы 200 сом жіберіп, жарнасын үшке толтырды», – деп жазады («Қазақ» газеті, №225, 12 сәуір, 1917 жыл).

(Жалғасы 5-бетте)

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ,
ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти

ТӘУЕЛСІЗДІК – ҚАСТЕРЛІ ҚҰНДЫЛЫҚ

(Басы 1-бетте)

Тәуелсіздік — бізге берілген баға жетпес сый ғана емес, сонымен бірге үлкен жауапкершілік. Мұндай аса үлкен жауапкершілікті сезінген адам ата-бабаның қаны төгілген қасиетті жерді аман сақтауға, бірлікті бекем етуге, әділдікті ту етуге, рухани құндылықтарды жаңғыртуға және жас ұрпақты имандылыққа тәрбиелеуге күш салады.

Қазақ даласы ғасырлар бойы талай тар жол, тайғақ кешуден өтті. Халқымыз небір нәубетті замандарды бастан кешті. Тәуелсіздік алу жолында мыңдаған ер-азамат жанын пида етіп, елдік туын жықпады. Міне, бүгінгі азаттығымыз — сол ұлы күрестің жемісі, бабалар аманатының орындалуы, ұлттық рухтын қайта түлеуі.

Тәуелсіздік алғаннан кейін халқымыздың рухани өмірі жана серпін алды. Ислам

дінімен сабақтасқан төл мәдениетіміз, салт-дәстүріміз қайтадан жаңғырып, ел ішінде имандылыққа бетбұрыс күшейе түсті. Аллаға шүкір, мешіттер салынып, медреселер ашылып, діни-ағартушылық бағыттағы жұмыстар кеңінен қолға алынды. Имамдарымыз қоғамдағы тұрақтылық пен татулықты сақтау жолында еңбек етіп, жас буынды дұрыс бағытқа жетелеуде.

Өйткені ұлттың рухани иммунитетін қалыптастыруда дін қызметкерлерінің рөлі ерекше. Себебі салтымызбен сабақтасқан асыл дініміз адам санасын тәрбиелейді, жүректі тазартып, қоғамды бірлікке үндейді. Біз осынау ұлы міндетті абыроймен атқару үшін қажырлы еңбек етіп келеміз.

Тәуелсіздікті сақтап қалудың басты тірегі — бірлікті бекем ету. Бірлік — Тәуелсіздіктің алтын тұғыры. Өзара ауызбіршілікті сақтаудың маңызы жайлы Хақ Тағала

Құранда былай деген: **«Барлығың да Алланың желісіне (дініне) мықтап жармасындар және өзара бөлінбедер. Сондай-ақ Алланың өздеріңе (үйіп-төгіп) берген нығметін естеріңе алыңдар. Кезінде бір-біріңе бігіспес дұшпан едіңдер, ал бүгін Алла Тағала жүректеріңді жарастырды. Сөйтіп Оның (иман, хақ дін Ислам сынды) баға жетпес нығметінің арқасында біріңе-бірің бауыр болдыңдар. Сондай-ақ кезінде сендер тозақ шыңырауының шетінде тұрған едіңдер, алайда Алла сендерді одан сақтады. Сендер**

тура жолға түссін деп Алла Өзінің аяттарын, міне осылайша ашық баяндайды» («Әли Имран» сүресі, 103-аят).

Біз көпұлтты, көпконфессиялы елміз. Тәуелсіздік жылдарында елімізде дінаралық және ұлтаралық келісімнің бірегей үлгісі қалыптасты. Біз әрдайым бірлікті бағалап, ұрпақ санасына татулықтың қымбат қазына екенін сіңіруіміз керек. Өйткені бірлігі бекем елдің іргесі сөгілмейді.

Тәуелсіздіктің ең үлкен игіліктерінің бірі — еркін ойлайтын, жаңашылдыққа

ұмтылатын, имандылықты ту еткен, білімге құштар жаңа буынның қалыптасуы. Бүгінгі жас — еліміздің болашақ иесі, мемлекетіміздің даму тетігін ұстайтын негізгі күш. Жастарымыздың иманды, білімді, отаншыл болып өсуіне үлкен буын ағалар, баршамыз, барынша үлес қосудымыз қажет. Бұл — ортақ міндетіміз. Әрбір ата-ана, ұстаз, дін қызметкері ұрпақ тәрбиесіне ерекше көңіл бөлсе, ел ертеңі баянды болары анық.

Пайғамбарымыз (оған Алланың сәлауаты мен сәлемі болсын) хадисінде: **«Сендердің ең жақсыларың — қоғамға пайдалы болғандарың»**, — деген. Ендеше елге пайдалы, қоғамға адал қызмет ететін азаматтарды тәрбиелеу тәуелсіздік жолындағы басты мақсаттардың бірі екені хақ. Бүгінгі ұрпақ Тәуелсіздік тек мереке емес, ол ұлттың болашағын айқындайтын мәңгілік идея екенін жете түсінуі керек. Осы қасиетті күн бізге елдің даму жолындағы жетістіктерді бағалауға, болашаққа сеніммен қарауға мүмкіндік береді.

Түйіндеп айтқанда, Тәуелсіздік — бабаларымыз аманат етіп қалдырған қастерлі құндылық. Оны қорғау, нығайту және келесі ұрпаққа аманат етіп қалдыру — баршамыздың қасиетті парызымыз. Алла Тағала елімізге амандық, жұртымызға тыныштық, жерімізге береке, халқымызға бірлік нәсіп етсін! Тәуелсіздігіміз тұғырлы, болашағымыз баянды болғай! Әумин!

АСТАНА ҚАЛАСЫНДАҒЫ «ӘЗІРЕТ СҰЛТАН» МЕШІТІНДЕ ҚМДБ-НЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУЫМЕН І РЕСПУБЛИКАЛЫҚ «ҮЗДІК ИМАМ» ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ БІЛІМ САЙЫСЫНЫҢ САЛТАНАТТЫ МАРАПАТТАУ РӘСІМІ ӨТТІ. МАРАПАТТАУ РӘСІМІНЕ АРНАЙЫ ҚАТЫСҚАН ҚМДБ ТӨРАҒАСЫ, БАС МҰФТИ НАУРЫЗБАЙ ҚАЖЫ ТАҒАНҰЛЫ САЙЫСТЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫНА ТОҚТАЛЫП, ҚАТЫСУШЫЛАРҒА РИЗАШЫЛЫҒЫН БІЛДІРДІ.

«ҮЗДІК ИМАМ» САЙЫСЫНЫҢ ЖЕҢІМПАЗЫ АНЫҚТАЛДЫ

«Алғаш рет өткізілген «Үздік имам» интеллектуалды білім сайысы әрбір имамның өз әлеуетін көрсетіп, білімін шыңдап, тәжірибесін байытуына үлкен мүмкіндік туғызды. Білім сайысында еліміздің әр облысынан іріктелген ең үздік имамдар өздерінің білімін паш етті. Сондықтан осы сайысқа қатысқан әрбір имам жеңімпаз атанды деп санаймын. Алла қаласа, имамдар арасындағы бұл жарыс жыл сайын жана деңгейде ұйымдастырылып, дәстүрге айналады деген сенімдемін» деді Наурызбай қажы Тағанұлы.

Әділқазылар алқасының шешімімен І республикалық «Үздік имам» интеллектуалды білім сайысында жүлделі бірінші орынға (500 мың теңге) Өскемен қалалық орталық мешітінің наиб имамы Бекзат Құсанбаев ие болды. Екінші орын (400 мың теңге) Жамбыл облыстық «Ғибатулла Тарази» мешітінің наиб имамы Нұрлан Мұратқа бұйырса, үшінші орынды (300 мың теңге) Алматы Орталық мешітінің наиб имамы Қуаныш Әбішев иеленді. Сонымен қатар жарысқа қатысып, жүлдегерлер қатарына еңбеген имамдарға 50 мың теңгеден ынталандыру сыйлығы берілді. Осы орайда біз «Үздік имам» сайысының бірінші орын иегері Бекзат Құсанбаевпен аз-кем әңгімелескен болатынбыз.

— «Үздік имам» сайысы қалай өтті?

— Білім сайысы өте жоғары деңгейде ұйымдастырылды. Қатысушылардың бәрінің көңілінен шықты. Бұл байқау еліміздегі имамдардың біліктілігін, зерделілігін арттыруға, дін қызметкерлерінің абыройын көтеріп, білімге деген құштарлығын оятуға серпін берді деп білемін.

— Сіз үшін қай кезең ауыр тиді?

— Маған бірінші кезең ауырлау болды. Құранды жаттау бір басқа да, оны сол жерде оқып беру бір басқа. Сол себепті Алланың кәләмы — Құран оқу қиынға соқты. Қателеспей, шатаспай, сасқалақтамай көпшіліктің алдында Құран оқу оңай емес. Себебі жарысқа белгілі қарилар, Құран жаттаған имам-ұстаздар қатысты. Біліп тұрған сүренің өзін оқи алмай жатқандар кездесті. Сондай-ақ ол жерде қойылған сұраққа жауап беру де оңай болмады. Бірінші кезеңнен өткеннен кейін ары қарай жеңілдей бастады.

— Ұйымдастырушыларға айтар ұсыныс-тілегіңіз қандай?

— «Үздік имам» интеллектуалды білім сайысы жыл сайын өткізілсе деген тілек бар. Әр өңірде облыстық қана емес, аудандық «Үздік имам» сайысын өткізсе, нағыз мықтылар іріктеліп шығады деген ойдамын. Сонымен қатар сайыстың «Қазақстан тарихы» кезеңіне көне түркі тілдерінде жазылған (шағатайша, төтеше) шығармаларды оқуды қосса, керемет болар еді. Бұл өзіміздің төл тарихымызды танып-білуге жол ашады деп ойлаймын.

— Оқырмандарға өзіңіз туралы мәлімет бере кетсеңіз.

— Шығыс Қазақстан облысының Зайсан ауданында дүниеге келдім. 2010-2013 жылдары «Астана» медресесінде білім алдым. 2013-2014 жылдары осы медреседе ұстаздық қызмет атқардым. 2014-2015 жылдары Зайсан аудандық мешітінде қызмет еттім. Одан кейін Мысырдағы әл-Азһар университетінде оқыдым. 2021-2023 жылдары Шығыс Қазақстан облыстық «Халифа Алтай» мешітінде, 2023-2024 жылдары «Астана» медресесіне ұстаздық қызмет атқардым. 2024 жылдан Өскемен қалалық орталық мешітінің наиб имамы қызметін атқарып келемін.

Әбу НАЗАР

ПАЛЕСТИНА ПРЕЗИДЕНТІНІҢ КЕҢЕСШІСІ КЕЛДІ

АСТАНА ҚАЛАСЫНДАҒЫ ҚМДБ ҒИМАРАТЫНДА БАС МҰФТИ НАУРЫЗБАЙ ҚАЖЫ ТАҒАНҰЛЫ ПАЛЕСТИНА ЖОҒАРҒЫ СОТЫНЫҢ ТӨРАҒАСЫ, ПРЕЗИДЕНТТІҢ ДІН ІСТЕРІ ЖӨНІНДЕГІ КЕҢЕСШІСІ МАХМҰД ӘЛ-ХАББАШПЕН ЕКЖАҚТЫ КЕЗДЕСУ ӨТКІЗДІ.

«ҚМДБ әрқашан Палестина халқының жағдайына алаңдаушылық білдіріп келеді. Біз қасиетті Құдыс жерінде қайғылы оқиға орын алғанда Діни басқарманың ресми мәлімдемесін жарияладық. Бүкіл әлемге Палестина халқының халықаралық келісімдер мен резолюцияда бекітілген тарихи құқығын қолдайтынымызды ашық түрде жария еттік. Сонымен қатар мұсылман елдерінің дін көшбасшылары мен бүкіл Ислам үмбетіне үндеу жолдадық. «Бір мезетте — бір дұға» бастамасы аясында мешіттерімізде Газа халқы үшін арнайы

дұға жасау іс-шарасын өткіздік. Бұл бастаманы мұсылман елдерінің дін көшбасшылары қолдады. Біздің бастамамызға қолдау білдірген еліміздегі барша елшілерге тағы да алғысымды білдіремін» деді Наурызбай қажы Тағанұлы. Өз кезегінде Махмұд әл-Хаббаш Діни басқарманың діни келісім мен рухани үйлесімді нығайту тәжірибесін жоғары бағалайтынын атап өтті. Сондай-ақ ҚМДБ-мен ынтымақтастықты жалғастыруға ықылас танытты.

Кездесу соңында қайырымдылық мақсатында ҚМДБ-ның «Зекет және қайырымдылық»

қорымен Палестинадағы ресми қайырымдылық қоры арасында серіктестік орнату бойынша уағдаласты. Сонымен қатар ортақ ба-

ғыттар жөнінде пікір алмасып, алдағы уақытта өзара байланыстарды дамыту мүмкіндіктерін қарастыруға ниет білдірді.

БАС МҰФТИ – ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫНДА

ҚАЗАҚСТАН МҰСЫЛМАНДАРЫ ДІНИ БАСҚАРМАСЫНЫҢ ТӨРАҒАСЫ НАУРЫЗБАЙ ҚАЖЫ ТАҒАНҰЛЫ ЖҰМЫС САПАРЫМЕН ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫНА БАРЫП, БІРҚАТАР ІС-ШАРАЛАРҒА ҚАТЫСТЫ. БАС МҰФТИ АЛДЫМЕН ТАРАЗ ҚАЛАСЫНДАҒЫ «ҒИБАТУЛЛА ТАРАЗИ» МЕШІТІНДЕ ЖАМАҒАТТІПЕН ЖҮЗДЕСТІ.

«Мәшһүр Жүсіп және оның рухани мұрасы» тақырыбында уағыз айтқан ҚМДБ Төрағасы: «Ғұлама өз шығармаларында Ислам дінінің имани негіздерін ғана емес, сонымен қатар қазақтың дәстүрлі мәдениетімен сабақтастығын жан-жақты ашып көрсетті. Ол дінді адам өмірінің барлық саласымен байланыстыра отырып, оны жеке тұлғаның рухани жетілуінің басты тетігі ретінде қарастырды», — деді. Сондай-ақ жамағатпен бірге намаз оқып, дұға жасап, Алла Тағаладан еліміз бен жеріміздің тыныштығын, амандығын тіледі.

Сапар барысында Бас мүфти өңір имамдарымен де арнайы жүздесті. Дін қызметкерлеріне насихат айтып, ізгі істерде белсенді болуға шақырды. «Расында, Алланың дінін таратып, халықты имандылыққа шақыруда ыждағатты болу — дін қызметкеріне тән ізгі іс. Алланың құзырында жасайтын құлшылығымыз бен дұғаларымыздың қабыл болуы Оған деген шынайы сенім мен ізгі амалдарды ықыласпен орындап, ыждағат танытуымызға байланысты. Осы ретте баршаның діни саладағы жұмыстары ерекше ықыласпен, ыждағатпен, жауапкершілікпен орындауға шақырамын» деді Наурызбай қажы Тағанұлы. Басқосудан кейін ҚМДБ Төрағасы аймақтағы ардагер имамдарды мұфтияттың 35 жылдық мерекелік медалмен марапаттап, игі тілегін жеткізді.

Жамбыл облысына барған жұмыс сапарында Бас мүфти баспанаға мұқтаж жандарға пәтер кілтін табыстады. Бас мүфти ҚМДБ жанындағы «Зекет және қайырымдылық» қорының «Ел үлесі — пәтерге» жобасы аясында жалғызбасты аналар Гүлмира Болатханқызына, Әсел Әбүтәліпқызына баспана кілтін берді. Сондай-ақ осы жоба аясында қызметтік баспана Қордай ауданы Отар ауылының имамы Рахат Рахымбердиевке бұйырды. ҚМДБ Төрағасы Наурызбай қажы Тағанұлы баспаналы болған жандарға ізгі ниетін білдіріп, батасын берді.

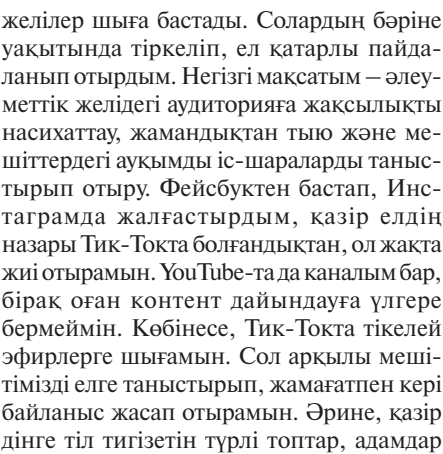
Сонымен қатар ҚМДБ Төрағасы Тараз қаласындағы «Ғибатулла Тарази» медресе-колледжінің шәкірттеріне арнайы дәріс оқыды. «Мағжан Жұмабаевтың сөзімен айтқанда, жастық шақ — арыстандай айбатты, жолбарыстай қайратты, қырандай күшті қанатты» болатын уақыт. Бойына имандылықты сіңірген балаларымыз жасынан ерте есейіп, елдің ертенін ойлады. Бірін-бірі жігерлендіріп, бір-біріне жақсылықта жаршы бола білді. Сіздер де бабалар жолын жалғаған тұлға болуларыңыз керек» деді ол. Сондай-ақ Наурызбай қажы Тағанұлы медресе-колледж ғимаратында ашылған «Дін мен дәстүр» болмесінде өткен игі іс-шарада Дінмұхаммед Илиясұлының тұсауын кесіп, сәбіге батасын берді. Сонымен қатар облыстық «Ғибатулла Тарази» мешіті жанындағы Әжелер

алқасының мүшелерімен кездесіп, аналармен емен-жарқын әңгімелесті. Қоғамға аса қажет қос құндылық — дін мен дәстүр сабақтастығын дәріптеудің, ұл мен келінді ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеудің маңызын атап өтті.

Жамбыл облысына барған сапарында Бас мүфти Дулати атындағы Тараз университетінде зиялы қауым өкілдерімен және студенттермен кездесті. Басқосуда Бас мүфти мұфтияттың діни салада түрлі бағытта атқарып келе жатқан жұмыстары жайлы баяндай келе, қоғамда отбасы құндылығын насихаттау, жастарды имандылыққа тәрбиелеу, білім алу мен рухани бірлікті нығайтудың маңызы жайлы айрықша атап өтті. Кездесуде зиялы қауым өкілдері қоғамдағы өзекті мәселелер жайлы пікірін айтса, студенттер Бас мүфтиге көкейде жүрген сұрақтарын қойып, жауап алды.

Сондай-ақ ҚМДБ Төрағасы Арнаулы әлеуметтік қызметтерге мұқтаж балаларды қолдау орталығында болып, бүлдіршіндерге қуаныш сыйлады. Орталықта тәрбиеленіп жатқан балалар Бас мүфтиге өз өнерін паш етті. Игі кездесуде Наурызбай қажы Тағанұлы: «Мемлекетіміз еліміздегі барлық баланың толыққанды білім, тәлім алуына жан-жақты қолдау білдіріп келеді. Сіздер ертең-ақ бір-бір саланың мықты маманы атанып, еліміздің дамуына үлес қосасыздар. Ол үшін жақсы білім алып, адамгершілік құндылықтарды бойға сіңіру керек», — деді. Балаларды қолдау орталығына мұфтият атынан қажетті тұрмыстық техникалар мен жиһаздар беріліп, бүлдіршіндерге сыйлықтар үлестірілді. Одан ары Бас мүфти Тараз қаласындағы №59 мекемесінде жазасын өтеп жатқан азаматтармен жүздесіп, насихат айтты.

F. HARABYLLI

(Басы 1-бетте)

Ишанның қайтыс болуына байланысты некролог жазған («Айқап» журналына) академик Василий Бартольд оны «өз халқының рухани патшасы» деп атайды. Қалай болғанда да Зейнолла ишан қазақ, татар, башқұрт арасында өте сыйлы, беделді жан болғаны анық. Енді Зейнолла ишанның қазақ балаларының оқуына қандай жәрдемі тигендігі жөніндегі әңгімеге ойыссак. Мұны да «Қазақ газетіндегі мақаладан оқып, тануымызға болады. «Зейнолла хазірет казакқа қандай пайдасы тиген адам екендігі төменде қысқаша айтылған тәржіме халынан көрініп тұр.

Зейнолла ишан дүниеге 1833-нші жылы келген. Туған жері Орынбор губернийасында, Троицк уезінде Таңатар болысында. Әкесі Хабиболла Расулұлы деген кісі болған. Бастапқы оқыған орны Верхний Орал уезінде Жақып хазірет медресесі. Оны бітіргеннен кейін Троицкіде Ахмет хазірет медресесінде оқыған. Мұнда хатым етіп, халифа болған. 1858-нші жылы Верхне Орал уезінде Аккожа ауылына имам болған. Сонан кейін Жаббас Жарасбай деген кісінің бәделін алып, хажыға барып, Арабстанда шейхлыққа бата алып қайтып, мүрид тәрбиелеген. Мүрид тәрбиелей бастаған соң-ақ жұрт аузына ілініп, атағы шыға бастаған. Оны бұрыннан шейхлық қылып келе жатқан хазіреттер көре алмаған. Зейнолла хазірет үстінен Істерлі хазіреттері шағым жасап, Орынбор губернаторы Крыжановский 1873-нші жылы Зейнолла хазіретті Вологда губернийасындағы Николаевский деген қалаға жер аударған. Онда үш жыл тұрған. Анығында 1881-нші жылы Зейнолла хазірет хукімет рұқсатымен жеріне қайтқан.

Қайтып келген соң тағы бір рет хажыға барып келген. Сонан соң Троицк халқы жана махалла ашып, 1884-нші жылы Зейнолла хазіретті шақырып, өздеріне имам еткен. Имам болғаннан кейін осы күнгі «медресе Расулий» атындағы жұртқа мәшһүр медресесін ашып, шәкірттер жиылып, дәріс айтқан һәм мүрид тәрбиелеу ісін ұлғайтып, ишандық жағын күшейткен.

Троицк қазақ жеріне тайау шаһар болғандықтан, Зейнолла ишан медресесінде оқушылар, мүрид болып қол тапсырушылар қазақтан көп болған. Зейнолла есімі қазақ облыстарына жайылған. Бөкейлік, Орал, Торғай, Ақмола, Семей казактарының оқу іздеген жастары Зейнолла хазіретті табатын болған. Сонан оқып шығып, елге барып молдалық қылып, мұғалім, халифа болып, қазақ арасында дін

ЗЕЙНОЛЛА ИШАН

және

ҚАЗАҚ

ЗИЯЛЫЛАРЫ

һәм ғылым таралуына себепші болған. Ишанға қол тапсырып, мүрид болушылар көбейіп, қазақ арасында дін қуатын күшейткен. Рас, көп болған соң көптен не шықпайды? Ишан хазіреттен оқып, дәрісін тындағандар арасында да, қол тапсырып, мүрид болғандар арасында да, ишан жолын теріс ұғып, елді теріс тартушылар болды. Бірақ ол каталық ишаннан емес екендігі көрініп тұр».

Зейнолла ишан салдырған медресе «Расулия» десек (1883 жылы ашылған), оның Алтынсарин атымен тығыз байланысты екенін түсінеміз. Сөзіміздің тұздығы ретінде бірнеше деректі келтіре кетейік: «Зейнолла өзінің мешітінің жанында Расулия деп аталатын медресе ашты, ол татарлар, башқұрттар мен казактар арасында мұсылман білімінің ең жақсы білім ордағы деген атқа ие болды. З.Расулев казактын бай саудагері Алтынсариннің қаржылай қолдауына ие болды...» (Хамид Альгар, «Последний нахшабандийский шейх Волго-Уральского региона. Непризнанный историками духовный лидер»). «1884 жылы қазақ саудагері Алтынсариннің қаражатына шәкірттерге арналған оқу корпусы мен жатақхананың ағаш ғимараттары салынды» (Р.Гизатуллин, «Дореволюционные Троицкие мусульманские

учебные заведения»). «Ағаштан соғылған оқу корпусы мен жатақхананы 1884 жылы қазақ байы Алтынсарин салған» (Д.Денисов, «Очерки по истории мусульманских общин Челябинского края (XVIII – начало XX в).

Осы медреседе дыбыс—ты оқыту әдісі, сынып—сабақ жүйесі, сондай-ақ зайырлы пәндерді менгеру енгізілген. Ал XX ғасыр басында 2 жылдық оқу курсы бар жартылай зайырлы оқу орнына айналады. Зейнолла ишанның ұлы Ғабдырахман Расулев медресе басшылығын алған соң білім беру бағдарламасына діни ілім, араб, түрік, орыс тілдері каллиграфия, оқу, жаттау

және Құран мен хадистәпсірі, математика, түрік, Ресей және жалпы тарих, ислам тарихы, тарих, теология, мұсылман құқығы, этика, гигиена, география, табиғаттану, физика, химия, зоология және педагогика пәндерін енгізген. «Расулия» медресесінде Торғай, Семей, Ақмола, Орал облыстарының қазақ балалары білім алды. Бұл медреседе білім алған оқушылардың 10 пайызы қазақ және башқұрт оқушыларынан құралған дейді зерттеулер. Бізге бұл медресе «қараңғы қазақ көгіне күн болып шыққан» Сұлтанмахмұт Торайғырұлы, «Айқап» журналының шығарушысы Мұхаммеджан Сералин, ақын, журналист Әкірам Ғалымов, ақын, дін қайраткері Әлмұхаммед Оспанұлы және т.б. оқығандығымен де қадірлі.

Әлмұхаммед Оспанұлы туралы дерек былай сөйлейді: «Әлмұхаммед Оспанұлы (1886—1966) — діни қайраткер, ақын, шежіреші. Ә.Оспанұлы 1886 жылы Торғай уезі, Тосын болысының 4-ші ауылында дүниеге келеді. Ауылда мұсылманша сауат ашқан ол 1899 жылы Торғай қаласындағы көлөнер училищесіне түсіп, оны 1903 жылы үздік бітіреді. Сол жылы осындағы 6 жылдық орыс мектебінің 4-ші сыныбына қабылданады, оны 1905 жылы бітіріп шығады да, осы мектепке мұғалім болып қызметке қақдырылады. 1911 жылы Троицк қаласындағы Зейнолла хазіреттің «Расулия» медресесіне түсіп, 1916 жылы бітіреді. Уфадағы «Ғалия» медресесінен де дәріс алады... Ақын Ә.Оспанұлы артына мол мұра қалдырған. Алғашқы өлеңдері «Айқап» журналында жарияланған. 1911 жылы басылған «Қазағым» деген өлеңінде «Кел, қазақ, надандықтан қолшасалық, Қайрылмас қанша айтқанмен

кеткен заман» дейді («Торғай елі» энциклопедиясы, «Арыс» баспасы, 2013 жыл).

Әлмұхаммед Оспанұлы Кеңес өкіметі орнағаннан кейін туған жері — Бестау, Суықбұлақ, Шилі маңындағы Үшқарасу басындағы мешітті «Бостандық» мектебі деп атап, ауыл балаларына орысша-қазақша білім бере бастайды. Ол А.Байтұрсынұлының емлесін қолданған ұстаздардың бірі. 1929 жылы Кеңес өкіметінің жаласымен жазықсыз 10 жылға сотталған, бірақ 1930 жылы түрмеден босағанымен 1931 жылы қайта қудаланып, қайыра абақтыға жабылады. 1937 жылы қудалаудан қауіптеніп, Троицкіге көшеді де 1940-

1941 жылдағы мектепте сабақ береді. Бірақ бәрібір «Халық жауы» деген жаламен ұсталып, үшінші рет түрмеге тоғытылады.

Ал Әкірам Ғалымов (1892-1913) «Расулия» медресесін бітірген соң, Қостанай өңіріне барып қазақ балаларын оқытқан. 1911-1913 жылдары «Айқапқа» қызмет еткен. «Жастық жемістер» өлеңдер жинағын (1912 жыл) бастырып, «Бақытсыз сұлу» повесін жазған, ағылшын ақыны Джордж Байронның, татар ақыны Ғ.Тоқайдың бірқатар өлеңдерін қазақ тіліне аударған. «Расулия» медресесінде білім алған Сұлтанмахмұт Торайғыров пен Мұхаммеджан Сералин тұлғасына тоқталып жатпадық, себебі олар оқырман қауымға онсыз да жақын таныс деп ойладық.

Сұлтанмахмұт Торайғыров, Мұхаммеджан Сералин, Әкірам Ғалымовтар тұңғыш номері Троицк қаласында жарық көрген «Айқап» журналында қызмет еткені баршаға мәлім. Бір медресенің түлектері бір идея жолында бірігіп, бір мақсатты көздегені анық. Қалай болғанда да бір шоғыр қазақ жастары оқып, білім алған «Расулия» медресесінің негізін қалаушы Зейнолла ишанды қазақ білімпаздары ерекше қадірлегені анық.

«2-нші февралда Троицк шаһарынан Зейнолла ишанның үлкен баласы Ғабдырахман Расулов қол қойған: «Бүгін әл-шейх Зейнолла хазірет жалғаннан жақсы дүниеге көшті» деген баскармамызға телеграм келді.

Келесі күні сол шаһардағы студент Сапаржан Сейдалин есімінен: «Атақты мұсылман хазіреттерінен ғылым-білім таратып, халық ағару жолында 33-нші жыл Троицкіде қызмет еткен белгілі Зейнолла ишан 2-нші февралда опат болды деген телеграм келді» келді. ...Ескі хазіреттердің көбінде қатқан көн сыйақты заман бейіміне келмей, қатып, сіресіп, қалшиған күйінде қалу бар. Зейнолла хазіретте ол қалып болмады. Тарихат жолында бола тұра дүниয়াуи істердің парқын айыра біліп, ақылға салып, асылына қарап, жана нәрсе екен деп, басқаларша тұр жаналығынан үрікпеді...

Ұзын сөздің қысқасы, Зейнолла ишан екі дүние ісіне де, ескі-жана заманға да тең көбен қарағандықтан, ескілер арасында да, жаналар арасында да басы сыйлы, сөзі тыңдаулы болып өткен адам» дейді «Қазақ» газетіндегі мақала-некрологта. Қалай болғанда «ескіге де, жаңаға да сыйлы» Зейнолла ишанның медресесі мен онда оқыған қазақ зиялыларының тұлғасы біздің назарымыздан тыс қалмауы керек.

Қарағөз СІМӘДІЛ

Құсаян Құсаян БІЛЕМІЗ БЕ?

(Басы 1-бетте)

Сол секілді «Қазақтағы» енді бір хабарда: «Орал облысы Темір уезінің қазағы Хасан Байгелдиев арқылы Ханбибі ханым пидасынан медресе «Ғалия» пайдалына 40 сом тапсырылды», — делінген («Қазақ» газеті, №200, 8 қазан, 1916 жыл). Осы соңғы екі хабардағы Темір уезінің қазағы Хасен Байгелдиев, Хасан Байгелдиев деп отырғаны Құсайын Байгелді шығар деп шамалаймыз. Сонымен қатар Құсайын қазидің «Азамат» серігіне мүше болып, алдымен 100 сом, кейін тағы 200 аударуы оның Алаш қайраткерлеріне қолдау білдіріп, «Қазақ» газетінің жарыққа шығуына үлкен үлес қосқанын білдіреді.

Тарихшы Дәурен Сайынов Ақтөбе өңірінде 20-жылдары Совет билігі тарапынан қудалауға ұшыраған дін қайраткерлері жайлы айта келіп: «...Қудалауға ұшыраған келесі діни тұлға — хазірет Байгелдинов Хусайн Накешұлы... Ол XX ғасырдың 20-жылдардың соңына қарай Аштықарадағы (қазіргі аты Ақыраб) тумаларымен бірігіп, Қобда ауданы Ақыраб жерінде мешіт салған. Ол мешіттің ашылуында болып, қысқа мерзім мешітті басқарды. Бұл 1924-27 жылдарға болатын», — дейді («Кеңес үкіметінің дінге қарсы саясаты және діни тұлғалардың қудалануы», alash24.kz сайтынан).

1926 жылы Уфада ІІІ Бүкілресейлік мұсылман сиезі өткен кезде Құсайын Байгелдіұлы қазақ қазімі болып сайланған. Осылайша Құсайын қазімі 1926 жылдан ОМДБ-ның Қазақ бөлімінде қызмет еткен. Ресей архивтерінде Құсайынның қазімі қызметіне қатысы құжаттар бар. Соның бірі — ОМДБ-дағы қазақ қазилары Мағди Мақұлұлы мен Құсайын Байгелдіұлының 1928 жылғы 23 қаңтарда КСРО Орталық атқару комитетінің төрағасы Михаил Калининге жолдаған хаты. Негізінде бұл хат қазақ тілінде жазылған екен, кейін орыс тіліне аударылды. Осы хатқа қазақ қазилары 1927 жылдың ортасынан бастап дінге қысымды күшейткенін айта келіп, Қазақстан мұсылмандарының дін ісін жүргізуіне қатысты кедергілерді тоқтатуды сұраған. Хатта мынадай бірнеше мәселе көтерілген:

«1) От мұхтасибов из Казакстана поступают жалобы, что они уже 4-5 месяцев

не получают от ЦДУМ ни одной бумаги. Между тем из Казакского отдела ЦДУМ ежесечно были посылаемы по несколько бумаг подведомственным муктасибам.

2) После происходившего в Уфе в октябре-ноябре 1926 г. ІІІ-го Всероссийского мусульманского съезда было дано распоряжение всем муктасибам о необходимости производства новых выборов районных муктасибов и мушавиров на новое трехлетие, но во многих местах Казакстана не было дано разрешение на созыв районных собраний для производства этих выборов.

3) По полученным от некоторых муктасибов сведениям, некоторые местные представители власти беспокоят их внушением мысли о необходимости учреждения в Казакстане отдельного самостоятельного духовного управления.

4) Командированные по религиозным делам в пределы Казакстана члены Центрального Духовного Управления должны были возвращаться обратно, вынужденные к тому местными властями, обязавшими их подпиской о немедленном оставлении пределов КазССР».

Сонымен қатар хатта 1928 жылғы 2 қаңтар күні Семей, Ақмола және Жетісу облыстарына жұмыс сапары жоспарланған ОМДБ мүшесі, қазі Құсайын Байгелдіұлының жұмысына жергілікті биліктің кедергі келтіргені баяндалған. Хат иелерінің жазуынша, Құсайын Байгелдіұлы мінген пойыз 4 қаңтарға қараған түні Петропавлға келіп тоқтаған. Осы кезде өздерін агенттерміз деп таныстырған 3 адам вагонға баса-көктеп кіріп, Құсайын қазиді тұтқындап, стансаға алып барған. Стансада жеке бөлмеге кіргізіп, шешіндіріп, әбден тінту жүргізген. Қолындағы бүкіл затын, қағаздарын тартып алған. Сосын қаладағы Саяси баскармаға апарып, келген пойызға қайта мінуге рұқсат бермей, сапарын бөгеген. Осы күні арнайы күзетпен Уфаға

бағыт алған пойызға отырғызған. 6 қаңтар күнгі түнде күзет оны Уфадағы Саяси баскармаға тапсырған. Сол жерде оған қағаздары қайтарылып, босатылған. Петропавлда тәркіленіп, қайтарып берілген қағаздар арасында Құсайын Байгелдіұлына ОМДБ-ның берген мандаты және оның көшірмелері болған. Оның Казакстанға сапары РСФСР НКВД нұсқауларына сәйкес жасалған. Осы нұсқау бойынша Құсайын қазидің сапары жайлы Башқұрт Республикасының Ішкі істер халық комиссариатына ескертілген. Ол құжаттың да көшірмесі қағаздар арасында болған. Соған қарамастан билік Байгелдіұлының дін қызметін жүргізуіне тыйым салған.

КСРО Орталық атқару комитетінің төрағасына жазылған хатта: «Байгильдеев, қазақ по происхождению, избранный членом ЦДУМ со стороны верующего казакского населения, в данном случае приступил было клялоя[ному] исполнению возложенной на него обязанности. Что кроме намерения исполнять свою обязанность, отсутствие какой-либо сомнительной цели у него доказываается уже тем фактом, что, кроме форменного мандата, при нем не было никаких бумаг. Поэтому для нас остается загадочной причина унижительного его ареста и лишения его возможности исполнить вполне законную свою обязанность.

Кроме сего, по нашему крайнему разумению, вопросы о регулировании верующими казакками своих религиозных дел, о принадлежности в этом отношении

к ведомству Центрального Духовного Управления или об учреждении своего самостоятельного духовного управления являются вопросами чисто внутреннего порядка самого верующего населения и по смыслу основных законов Советской власти вмешательство в эти вопросы в той или другой форме агентов местной власти не должно бы иметь место», — деп анық көрсетілді (Докладная записка членов Казакского отдела Центрального духовного управления мусульман казахов М.Макулова и Х. Байгильдеева М.И. Калинин по вопросу о встречах верующих казахов с членами этого управления, islamperspectives.org).

Иә, сол уақыттағы дінге деген салқын саясат қазақ қазиларына дін ісін жүргізуге мүмкіндік бермеді. Соған қарамастан Казакстан қазилары өз ұстанымдарына берік болып, дін үшін соңына шейін күресті. Оны Мағди Мақұлұлы мен Құсайын Байгелдіұлының мына сөздерін-ақ байқауға болады: «Мы, казакские казымы, имея на виду постановления съездов с 1917 г. до настоящего времени и основываясь на издавна существующих стремлениях казакского народа в сфере своих религиозных дел, мы уверены, что наш народ в отношении своих религиозных дел не согласен отделяться от Центрального Духовного Управления Мусульман. В качестве членов Центрального Духовного Управления, избранного несколькими съездами с участием представителей казакского народа, прекращение этого нашего служения по

долгу совести считаем для себя весьма тягостным. Поэтому до тех пор, пока нам не станет известным другого рода отношение всего верующего казакского народа к этому вопросу, мы остаемся на своем посту и считаем это нашим долгом совести, нравственным долгом пред своим народом. Мы уверены, что к исполнению этой нашей обязанности нет никакого препятствия ни со стороны центральной Советской власти, ни со стороны центрального правительства Казакстана».

Негізінде Казакстанның ОМДБ құрамына кіруі мүфтилік үшін тиімді болды. Себебі Мағди Мақұлұлы мен Құсайын Байгелдіұлы жоғарыдағы хатында келтіргендей, Казакстан мусульмандарынан мүфтилікке 1923-1926 жылдары 13 568 рубль көлемінде садақ жиналған.

Казакстанның ОМДБ құрамында болуы экономикалық жағынан тиімді болғаны ОПГУ-дың Шығыс бөлімінің құжаттарында да көрсетілген. Бұл жайында: «Необходимость сохранения этого района за ЦДУ исходила из желания, с одной стороны, не терять известной мощности, а с другой, укрепить свою экономическую базу, т[ак] к[ак] Казакстан являлся одним из самых богатых источников денежных средств, сумма которых занимала видное место в общем бюджете ЦДУ. В этом отношении очень активно проявили себя казы Макулов и Байгильдин, которые выезжали в населенные пункты и «рассылали директивные письма муктасибам о поддержке ЦДУ экономически и нежелательности сепаратизма», — деп жазылған (Ю.Гусева, «Объединительные тенденции в деятельности Центрального духовного управления мусульман в 1920-е гг.», «Гасырлар авазы — Эхо веков», №1/2, 2013 г.). ОПГУ-дың өзі жұмысын жоғары бағалаған Құсайын Байгелді де сталиндік репрессияның құрбаны болды. Алайда Құсайын қазидің қуғын көрген кезіне байланысты деректер әртүрлі. «Жертвы политического террора в СССР» кітабында Құсайын жайында: «Осуждение: 4 марта 1940 г. Осудивший орган: ОСО при НКВД СССР. Статья: ст. 58-10. Приговор: 5 лет ссылки», — делінген. Ал тарихшы Дәурен Сайыновтың жазуынша, Құсайын қазиді НКВД, ОПГУ 1928 жылдан бастап қудалаған. «1929 жылы оны алғаш рет Ойылда тұтқындап, 1 ай абақтыда ұстаған. Тергеуден шыққан соң қашып жүрген. Бірақ елде НКВД мен ОПГУ оны Исламның теріс уағыздаушысы, билікке қарсы шығушы деп қудалауды тоқтатпады. 1938 жылдың 13 мамырында Орынбор түрмесіне қамауға алынған және осында ату жазасына кесілген» дейді ол. Құсайын қазидің өмір жолы әлі де зерттеуді қажет ететіні сөзсіз.

Серікбол ТІЛЕПБЕРГЕНҰЛЫ

ТАКФИРШІЛЕРДІҢ ТАҒУТ ҰҒЫМЫ

КОНСТИТУЦИЯМЫЗДЫҢ 1-БАБЫНДА ҚАЗАҚСТАННЫҚ ӨЗІН ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ, ЗАЙЫРТЫ МЕМЛЕКЕТ РЕТИНДЕ ОРНЫҚТЫРҒАНЫ АЙТЫЛҒАН. АТА ЗАҢ ӘРБІР АДАМНЫҢ ДІНИ СЕНИМ БОСТАНДЫҒЫНА КЕПІЛДІК БЕРЕДІ. СОНЫМЕН БІРГЕ КОНФЕССИЯЛЫҚ, ЭТНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ Т.Б. БЕЛГІЛЕРІ БОЙЫНША КЕМСІТУШІЛІКТІҢ КЕЗ КЕЛГЕН ТҮРІНЕ ТЫЙЫМ САЛАДЫ. ЗАЙЫРЛЫЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІҢ ДІННЕН, ДІННІҢ МЕМЛЕКЕТТЕН БЕЙТАРАПТЫЛЫҒЫН БІЛДІРЕДІ. ЗАЙЫРЛЫЛЫҚ АТЕИЗМ ЕМЕС, ОЛ – ДІНИ БОСТАНДЫҚ ҰСТАНЫМЫ. ЗАЙЫРЛЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ РЕСМИ ТҮРДЕ МЕМЛЕКЕТТІК ДІНИ ЖОҚ. АЛАЙДА БҮТІНДЕ КЕЙБІР АДАМДАР ЗАЙЫРЛЫЛЫҚТЫ «ТАҒУТ» ДЕП ШАТАСТЫРЫП, АДАСЫП ЖҮР.

Олар тағұтты «Алла қойған шектеулерден тыс басқа да шектеулер қойған адам» деп сипаттайды. Бұл сөзді бүгінде сәләфизм ішіндегі тақфир жамағаты көп қолданады. Олар өздеріне ермегендердің барлығын, яғни тақфир идеясын қолдаймындарды «тағұтка табынушы», ал зайырлы мемлекетті «тағұт ел» деп санайды. Осылайша зайырлы мемлекетті «көпір ел» деп санайды. Ал «тағұт» сөзі «шектен шығу» дегенді білдіреді. Бұл мәселені түсіну үшін бірнеше діни терминді жіті түсінуіміз керек.

Вірнішен. Тақфиризм деген қандай идеология? Ислам тарихында алғаш шыққан саяси-сенімдік бағыт харижиттер үлкен күнә иелерін көпірлер деп танып, оларды Ислам миллетінен шыққан жандар санаған. Яғни амалды иманның бір бөлігі ретінде қарастырған. Бір өкініштігі осы қате көзқарастың қанша ғасырдан бері ақиқатқа сай емес екендігі айтылса да, әр ғасырда оны қолдаушылар табылып отыр. Бұл идеологияның негізгі ерекшелігі – Исламда пәрыз болған амалды орындамаған немесе күнә саналған істерді орындаған адамды Ислам шеңберінен шықты деп қабылдайды. Намаз оқымаған, ораза тұтпаған т.с.с. шариғат талаптарына бой ұсынбаған жанды көпір санайды. Тақфиризм араб тілінде «көпір деп тану», «көпір деп айып тағу» дегенді білдіреді. Тақфиршілердің пікірінше, пенденің мұсылман болуы үшін Алланы бар әрі бір деп мойындауы жеткіліксіз, оған қоса шариғат талаптарын бұлжытпай орындауы керек, сонда ғана ол мұсылман болмақ. Сондай-ақ тыйым салынған істерді, яғни үлкен күнәларды орындаған адам да Ислам шеңберінен тыс қалушы болады-мыс. Міне, осындай жансақ пікір иелері Ислам шариғатымен басқарылып-аған мемлекетті «күпірлік билеген ел», ал оның зандарын «тағұт, яғни шайтани заңдар» деп біледі.

Кәсіметті Құранның «Бақара» сүресінің 256-аятында: «Алла иман келтіргендердің қамқоршысы, оларды (мұсылман қауымды, рухани) қараңғылықтардан (иманның) жарық нұрына шығарады. Ал күпірлік етушілердің досы – тағұт. Сол азғырушы оларды, (иман) жарығынан (надандықтың) қараңғы түнеттеріне қарай апарады», – деп айтылған. Яғни «тағұт» сөзі «шайтанның

жолын ұстау» деген мағынада келеді. Араб тілінде «тағұт» сөзі «шектен шығу» дегенді білдіреді, яғни «күпірлік пен азғындықта шектен шығу» дегенге саяды. Тақфиршілер бұл сөзді Аллаһын дінімен үкім бермеген башыларға және соған ергендерге қолданады. Оларды «шайтанға ерендер, Аллаға қарсы болғандар» деп санайды. Олардың ойынша, біздің Конституция заырлылық қағидасын бекіткені үшін тағұт болса, сол заман жүрген ел де тағұт мемлекеті болады.

Үшіншіден. Олар неге сүйенеді? Олар-

ға қандай жауап бар? Алдымен Ата Занды тағұт деп санайтындардың сөзіне шолу жасайық. «Тағұт» сөзі Алла Тағаланың кітабында 8 жерде кездеседі: «Бақара» сүресі, 256-аят, «Бақара» сүресі, 257-аят, Ниса сүресі, 51-аят, «Ниса» сүресі, 60-аят, «Ниса» сүресі, 76-аят, «Мәида» сүресі, 60-аят, «Нахл» сүресі, 36-аят, «Зумәр» сүресі, 17-аят. Тілдік мағынасына келер болсақ, «тағұт» сөзі «туған» (тирания) деген түбір сөзден жасалған егістік есім. Тағұттың мағынасына қатысты ең басым пікір – тағұтты шайтан деп түсінген сахабалар мен олардың көпшілік ізбасарларының сөзі мен «тағұт – Алладан басқа табынатындардың барлығы» деп айтқан Мәдинаның имамы Малик ибн Әнас және тіл ғалымдарының көпшілігінің пікірі. Бұл екі пікірден басқаның бірі – солардың тармақтары. Бұл екі пікір түбінде

барын ашык жана астарлы мағынасы бар бир негизге оралады: «Кімде-ким сырт мағынага караса, «тагүт — Алладан баска күдшылык эткендердин бaр!» дейди, ал кімде-ким түпкі мағынасына караса, тагүт — шайтан, өйткені шайтан адамдарды күпірлікке шақыратыны сыякты Алладан баска табаныткан нәрселерге күлшылык етуге де шақырады. Алла Тагалл Куранда: «Көпірлерге карай шайтандарды сыбырлаушы етiп жібeргeнiмiздi көрмeдiң бе?» — дейди. Осы аяттар мен ғаламдар берген мағыналарга үстiрiт қарайтан тәкфиршiлер өз ойларын алға тартып былай қорытындылайды: «Тагүт үш түрлi: билiк тагүты, ғибадат тагүты және мойынсұнып еру тагүты. Демек кімде-кім Алладан баска заңға, Конституцияға немесе әмiршiге жүгiнсе, тек шайтанға жүгiнген болып табылады және бұл тагүтка жүгiнудiн мағынасы және кімде-кім ұлтшылдық, пұтқа табынушылық, патриотизм, демократия және т.б. үшiн әрекет қылса, ол тек шайтанға жактас болады, тагүт үшiн күреседi». Алайда аяттардын түсу себебiне немесе сөздiң аят асындағы орнына қарайтын болсак, ол жердегi тагүт, алғашқы буын ғаламдарды түсiндiргендей, көрiпкеллер, пұттар, пұт аудармашылар, сикыршылар, т.б. екенiн анық көредi. Атақты тәпсiршi Ибн Жәрир әт-Табари: «Менiң ойымша, тагүтка қатысты дұрыс тұжырым мынада: Құдайға қарсы шығып, одан өзгеге күл-

шылык ететін адам», – десе (3 том, 27 б.), имам әл-Куртуби: «Тағуттан аулақ болу деген – шайтан, көріпкелдер, пұттар және адасушылыққа шақыратындар сияқты. Алладан басқа табынылатын нәрселерді тастауды білдіреді» (9/10). Осы пікірлерді қорыта отырып айтсақ, тіл мамандарының басым көпшілігі берген тілдік мағынаны ғана алға тартып, біржақты сөзді қуаттап, тағұтты Алланың заңынан басқа үкім беруді деп пайымдау тең таразыламаудан келіп туындаған сөз болмақ. Ал алғашқы буын ғалымдары мен тәпсір ғалымдарының сөзіне зер салсақ, тағұттың – шайтан, пұт, көріпкел, палшы, зиянкес, күпірлікте шектен шығушы екенін көреміз. Демек

әр елдің өз азаматтарына, қоғамға ортақ заңдары болғаны шариғат шеңберіне саяды. Міне, сондықтан кез-келген тәуелсіз елдің өзіндік жолы, идеологиясы, заңы және ұстанымдық принциптері бар. Біздің қоғам зайырлық принциптерін қабылдап, сол еркін елде сан алуан ұлттар, түрлі дін ұстанушылары жарасымды өмір сүріп келеміз және біраз себептерге байланысты, мемлекеттіліктің зайырлық моделі қазақстан үшін баламасыз екенін түсінген жөн.

Дүрелінің өз азаматтарына, қоғамға

Әр елдің өз азаматтарына, қоғамға ортақ заңдары болғаны шарағат пен шеңберіне саяды. Міне, сондықтан кез-келген тәуелсіз елдің өзіндік жолы, идеологиясы, заңы және ұстанымдық принциптері бар. Біздің қоғам зайырлылық принциптерін қабылдап, сол еркін елде сан алуан ұлттар, түрлі дін ұстанушылары жарасымды өмір сүріп келеміз және біраз себептерге байланысты, мемлекеттіліктің зайырлылық моделі Қазақстан үшін баламасыз екенін түсінген жөн.

тұра бастаған тұста сарапшылар: «Қазақстанды қаттығыс, яғни конфликт қаупі жоғары аймаққа» жатқызыған болатын. Бұған себеп: «Бір шанырақтың астында ұзақ жыл бойы 130-ға жуық үт пен ұлыстың, түрлі дінді уағыздайтын діни бірлестіктерді тату-тәтті уағыз отыру ондай емес», — деп болжам жасаған. Әрине, тәуелсіздігің енді алған жаңа Қазақстанға осындай болжам жасауға себеп көп болды. Алайда бүгінгі таңда бір шанырақ астындағы тату қоғам болып, діндер мен ұлттар арасында түсіністіктің қалыптасуына ықпал еткен бір-гей тәжірибелі, елге айналуымыз талай елдің ерекше қызығушылығын тудырды. Бүгінгі күні елімізде әр діннің өкілі өз құлшылығын емін-еркін атқаруда. Зайырлы мемлекет әр азаматтың өз сенімін,

дінін ұстануына кепілдік береді, тіпті жағдай жасайды. Ислам дінінде адамзатты бақытқа жеткізетін жол – дін ұстанудағы орта жол екендігі айтылады. Яғни ол – біржақты шетін көзқарасқа кетіп қалмай, дін мен мәнүиені қатар ұстау деген сөз.

Қазақстан моделіндегі зайырлық – дін мен мемлекеттің бір-бірінен бөлінуі, бірақ діннің қоғамдағы рөлін мойындау. Бұл модель, біріншіден, діни ұйымдардың саяси қызметін шектейді, бірақ олардың қоғамдық-тәрбиелік қызметін қолдайды. Екіншіден, барлық діннің теңдігін мойындайды, бұл Исламның «зимми» (мұсылмандар қоластындағы өзге дін өкілі) ережелеріне қарағанда қазіргі заманға лайықтырақ. Үшіншіден, діни экстремизмге жол бермейді. Бұл – Исламның өзінде де қатан тыйым салынған бағыт.

ҚМДБ қабылдаған тұғырнама осы негіздерді айшықтайды. Ислам, зайырлы мемлекет және зайырлы қоғам. Мемлекет — жанымызды, дүние-мүлкімізді,

ОРТАҚ ЗАҢДАРЫ БОЛҒАНЫ
ДЫҚТАН КЕЗ-КЕЛГЕН ТӘУЕЛСІЗ
АҢЫ ЖӘНЕ ҰСТАНЫМДЫҚ
АРҒЫЛЫҚ ПРИНЦИПТЕРІН
ҰЛТТАР, ТҮРЛІ ДІН
БІРІП КЕЛЕМІЗ ЖӘНЕ БІРАЗ
ІЛІКТІң ЗАЙЫРҒЫЛЫҚ МОДЕЛІ
ҮСІНГЕН ЖӨН.

індімізді, ар-ождан мен қайыр-қасиетімізді ішкі және сыртқы дұшпандардан қорғайтын жоғарғы саяси институт. Зайырлы мемлекет ұғымы «дінсіз мемлекет» деген түсінікті білдірмейді. Кез-келген зайырлы мемлекетте дін жокқа шығарылмайды. Керісінше, мемлекетті мекен еткен азаматтардың діни ұстанымына еркіндік беріледі. Сенім бостандығына нұқсан келтірілмейді. Азаматтардың таңдауына сәйкес, діни ұстанымдары заңмен қорғалады. Зайырлы қоғамда ұлттар мен ұлыстардың діни сенімі бойынша бөлінуіне жол берілмейді. Құранда да зайырлықтың белгісі көрініс тапқан. «Бакара» сүресінің 256-аятында: (Пенде баласын) **дінге мәжбүрлеп кіргізуге рұқсат жоқ...**, — деп бұйырылған. Бұл аятта әрбір адам баласына ар-ождан бостандығы берілгені жайлы баяндалады. Ислам түрлі ұлт пен дін өкілдерінің тұрағына айналған зайырлы қоғамдағы азаматтардың әртүрлі діни сенімдеріне құрметпен қарауға үндейді және мұсылман қауымын соған тәрбиелейді. Мұхаммед (оған Алланың салуаты мен сәлемі болсын) пайғамбарымыз мұсылман мемлекетін өзге дін өкілдерінің сенімі мен ғибадатханаларына құрмет көрсетуге шақырған. Ислам тек құлшылықтар діні ғана емес, ол Отанды қорғап, елді сүйеге, адамзатқа адал болуға, қоғамға пайдалы іс жасауға тәрбиелейді.

Манарбек ҚОНЫСБЕК,
Шығыс Қазақстан облыстық
«Халифа Алтай» мешітінің ұстазы

ХИБ УТ-ТАХРИР ҰЙЫМЫНЫҢ ҚАТЕЛІКТЕРІ

БҮГІНГІ ТАҢДА ДІН АТЫН ЖАМЫЛЫП, ӨЗДЕРІНІҢ ЖЫМЫСҚЫ ӘРЕКЕТТЕРІ МЕН МҮДДЕЛЕРІН АШЫҚ ӘРІ ЖАСАЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫП ЖҮРГЕН КӨПТЕГЕН ҰЙЫМДАР МЕН ТҮРЛІ АҒЫМДАР БАР. СОЛАРДЫҢ ҚАТАРЫНДА «ХИЗБ УТ-ТАХРИР ӘЛ-ИСЛАМИ» ӨЗІН «ӘЛЕМДІК ХАЛИФАТ» ҚҰРУДЫ КӨЗДЕЙТІН СЯСИ ПАРТИЯ РЕТІНДЕ КӨРСЕТЕДІ. ОСЫҒАН ОРАЙ ӘЛЕМНІҢ ТҮРЛІ ЕЛДЕРІНДЕ ДІНДАР АДАМДАР АРАСЫНАН ӨЗ ЖАҚТАСТАРЫН КӨБЕЙТУМЕН АЙНАЛЫСЫП КЕЛЕДІ.

«Хизб ут-Тахрир әл-Ислами» ұйымының мүшелері бір-бірін тек лақап атпен ғана атап, шын болмысын, есім-сойын жасырады. Ұйым мүшелері тапқан табысының 10 пайызын орталыққа беріп отырады. Бұл ұйымның халық арасында жүргізіл келе жатқан діни идеологиялық жұмыстарын үшке бөліп қарастыруға болады. Біріншісі – идеологиялық күрес. Екіншісі – идеологиялық төңкеріс. Үшіншісі – үкіметті қолға алу. Діни тұрғыдан мәзһабтарды мойындамайды. Ата-бабамыз сан ғасырдан бері ұстанып келе жатқан Әбу Ханифа мәзһабын теріске шығарады.

Қаір азбы, Дажалдың шығуы, Исанын (оған Алланың сәлемі болсын) түсуі туралы сенімді қабылдамайды. Бұл сенімдігерлерді күнәһар санайды. Жаксылыққа бұйыру және жамандықтан қайтару сынды ізгі амалдары қазіргі таңда парыз емес деген ұстанымды алға тартады. Өзге мемлекеттерді айыптағандай, біздің де елімізді «көпірлер елі» деп санайды. Әруақтарға Құран бағыштау ісін құптамайды. Әруақтарға Құран бағыштауға болатыны жөніндегі хадистерді қабылдамайды. Еліміздің киелі орындары саналатын жерлерді бұзып, қирату керек деп санайды. Олардың ойынша, адамдар ол жерлерге барып, Аллаға серік қосады. Көпірлерге айтылған аят-хадистерді мұсылмандарға қарсы қолданады. Мемлекет қазынасын шығынға батыруды көздейді.

Қаюгер зиярат жасауға тыным салды. Ислам дініне қатысты пікір қайшылығын тудыруға тырысады. Исламдағы Құран, сүннет, ижмағ, қияс амалдарына сүйенбей, оны теріске шығарады. «Хизб ут-Тахрир әл-Ислами» ұйымы «азаттық» деген сөзді желеу етіп, мемлекетте төңкеріс, қан төгуді көздейді. Тарихтан белгілі, барлық төңкерістер адам шығынысыз бітпеген. Іштен ірікті салу үшін түрлі діни ағымдар атып жамылып, өз мақсатын жүзеге асыруға әрекеттенеді. «Хизб ут-Тахрир әл-Ислами» ұйымына қабылданған

ашаматтарга ардактын: «Сенің амаың дүрес, өлімің еш қорықпа, үйің семіз шыдасаң болды, көзіңді ашқанда жәннатта боласың», — деп тәрбиелейді. Сонымен қатар: «Өзіңді құрбан етсең, шаһид дәрежесіне жетесің», — деген сөздермен көтермелеп сөйлейді. «Хизб ут-Тахрир әл-Ислам» ұйымының көсемдері өздерінің үкімдерін шариғатқа сүйеніп емес, өз саяси көзқарасына негіздел шығаралы.

«Хизб ут-Тахрир әл-Ислами» ұйымы осындай теріс әрекеттері әрі қауіпті қамдарды үшін әлемнің бірқатар елінде, атап айтқанда Ресей, Өзбекстан, Тәжікстан, Қазақстан, Қырғызстан, Түркменстан, Германия, Қытай, Индонезия, Пәкістан, Египет, Түркия, Сирия сынды мемлекеттерде тыйым салынып, экстремистік немесе террористік ұйым деп танылды. «Хизб ут-Тахрир әл-Ислами» ұйымы Астана қаласы сотының 2005 жылғы 28 наурыздағы шешімі бойынша экстремистік ұйым ретінде танылып, Қазақстандағы қызметіне тыйым салынды.

Экстремизмнің мынадай белгісі бар: адам надандыққа, қорсықтылыққа негізделген өз көзқарасының, пікірінің орындалуын табынды түрде талап етеді. Мұндай адамдар басқа көпшіліктің қажеттіліктері мен жағдайын түсінбейді немесе түсінгісі келмейді. Олар жөн білетін, дұрыс бағыт көрсете алатын адамдарды ешқайсысын мойындамайды. Өз-өзіне сын көзбен қарау деген түсінік — олар үшін жат пайым. Олардың түсінугіне, тек өздерінің ғана сенімдері тура, өзгелердің барлығы — адасушы.

Сондықтан олар өздерінен өзгелердің бәрін әділетсіз әрі қатыгез деп айыптауды міндет санайды, ал өздерін кіршіксіз, күнәсіз пайғамбардай көреді. Мұның соны шариғатқа, заңға қайшы екенін әрекеттерге, әртүрлі қастығыстарға алып баратын жалған пікірлердің қоғамда етек жаюына, мәжбүрлеу арқылы өздерінің пікірлерін тықпалауға жетелейді. Ешқандай қажеттілік болмаса да кез келген істе шектен шығуға бейім тұрады. Басқаларды да соған итермелейді. Нәтижесінде, мұндай жағдайлардан адамдар арасындағы қалыптасуы қарым-қатынас бұзылып, қоғамдағы үйлесімді тіршілік арнасынан ауытқып, әлеуметтік толқулардың тууына себеп болады.

Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының 2013 жылы шығарған патарасында былай делінген: «Ислам империясын құру» идеясын көтеріп жүрген бұл ұйымның алдына қойған мақсаты – Ислам дінін, халифат құру идеясын желеу етіп, түбінде өздерінің саяси ойларына жету. Алла Тағала «Ниса» сүресінің 59-аятында: «Ей, мүміндер! Аллаға бойсұнып, Пайғамбарға әрі өздерінен болған әмір иелеріне бойсұныңдар», – деген. Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадистерінің бірінде: *«Менің үмбетім ішіндегі әртүрлілік рахмет-береке»*, – деген. Құран Кәрім мен сүннет негізінде қаланған «Әһлі сунна үл жамағат», ақидадағы екі мектеп (әл-Мәтуриди мен әл-Әшғари) және фикһ мәселелеріндегі төрт мәзһаб (Ханафи, Шафиғи, Мәлики, Ханбали) мұсылман

Мұсылмандардың да түрлі мемле-

Мұсылмандардың да түрлі мемлекеттерде түрлі тәртіп және даму жолында тіршілік етуі Алланың мейірімі мен шапағаты деп түсінеміз. Ата-бабаларымыз ұстанған бір-ақ жол бар. Ол – «әһл сунна уәл жамағат» жолы. Біздің жолымыз да сол. Ислам діні мұсылмандардың басқа жолдарға бөлінуіне қарсы. Алла Тағала бұл жайлы былай дейді: «Түп-түгел Алланың жібіне жабысыңдар да, бөлісбейдер» («Әли Имран» сүресі, 103-аят). Мұндағы «Алланың жібі» дегенді төпсірішлер «Қуран Кәрім» дейді. Имам Табарани Әбу Саид әл-Худриден (оған Алла разы болсын) руият еткен хадисте Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «*Алланың кітабы – Алланың аспаннан жерге тартылған жібі*», – деген. Аллаға шүкір, ақида саласында әл-Мәугүриді, фикһ саласында имам Ағзам ғалымдарымыз дінді анасы баласының аузына нан шайнап салғандай түсіндіріп берді. Хадисте айтылған сол жіп ешқашан үзілмейді. Оны бекем ұстасақ, тура жолдан адаспаймыз».

Бұл ұйыммен күресудің жалғыз жолы – дәстүрлі, классикалық Исламның сабақтарын ретті түрде түсіндіре білу, дұрыс оқыту. Кейде кейбір азаматтар тарапынан: «Жалпы қандай да бір дінің радикализмеге ұрыңғандар мен түрлі ағымның жетегінде кеткендер қайтпайды, оналмайды, олардың бәрін түрмеге тоғыту керек, жою керек», – деген көзқарастарды естіп қаламыз. Мұндай қатқыл көзқарастар дұрыс емес және адам құқықтарына қайшы. Олар мүлдем қайтпайды, оналмайды деп бекініп айтуға болмайды. Ол – үмітсіздік. Үмітсіздікке бой алдыру, оналмайды деп қолды сілтеу шешім емес. Қандай жағдайда да олармен жан-жақты ақпараттық түсіндірме жұмыстарын жүргізіп, қолдан келген амалдың бәрін жасау керек. Әрине, ол оңай емес. Өйткені бұл – түсініктер мен идеологиялардың шайқасы. Сондықтан біз мұндай теріс идеологиядан өзімізді, жақын адамдарымызды барынша сақтауымыз қажет.

Бакдәулет НҰРМАТҰЛЫ,
Шымкент қаласының бас имамы

Мөлдір ТӨЛЕПБАЙҚЫЗЫ,
Ұлттық Академиялық
кітапхананың
ғылыми қызметкері

ЕГИПЕТ ҰШҚЫШСЫЗ КЕМЕСІН ТАНЫСТЫРДЫ

СТАМБУЛДАҒЫ САММИТ ХАЛАЛ ӨНДІРІСІНЕ АРНАЛДЫ

Бағдарлама аясында шағын және орта бизнеске әлемдік нарыққа шығуға, тауарларды жылжытуға және экспорттық байланыстарын кеңейтуге мүмкіндік беретін B2B кездесулері өтті. Әлемдік халал саммиті кенесінің вице-президенті Эмре Эте ашылу салтанатында халал қағидатының жоғары сапа, саудада адалдық, сенім мен мемлекеттер арасындағы әділ ынтымақтастыққа негізделетінін атады. «Халал мұсылмандар үшін ғана емес, таза, сенімді және этикалық нормаларға сәйкес өнім іздейтін барлық тұтынушылар үшін саналы тандауға айналып отыр» деді ол. Оның айтуынша, тек қаржы секторында халал нарығының көлемі 8 трлн долларға жеткен.

ӘБУ-ДАБИДЕ ТАБИҒАТ МУЗЕЙІ АШЫЛДЫ

Музейге келушілер динозаврларды, қазіргі заманғы жануарлар әлемін, жойылған додо құсын, метеориттерді және ай топырағының үлгілерін көре алады. Музейдің жеке залында Әбу-Дабидің ежелгі тарихы бейнеленген. Мұнда Әмірліктің 7 миллион жыл бұрын қандай болғаны көрсетілген. Тарихи экспонаттар интерактивті инсталляциялармен толықтырылған, бұл келушілерге ғалам мен ғаламшарымыздың тарихын айқын сезінуге мүмкіндік береді.

Наурызбай җаңы ТАҒАНҮЛЫ
(төрәгә)
Кенжетай ДҮЙСЕНБАЙ
Сансызбай ҚҰРБАНҮЛЫ
Ермек МҰҚАТАЙ
Ершат ОҢҒАР
Смайыл СЕЙТБЕКОВ
Батыржан МАНСУРОВ
Нурлан ҚАЙЫРБЕКОВ
Жәңділде БЕКЖІГІТОВ
Марат ЖАҒПАСБАЕВ
Ерболат ЖҮПСІПОВ
Бақдаулет АБДРАХМАНОВ
Төлеби ОСПАН
Қуаныш СӘБИТ

Болатбек АБУ
Аскар ЭЭКІРЖАНҮЛЫ
Естай АЙТУҒАНҮЛЫ
Дастан ҚҰРМАНБАЕВ
Әнуар ЕЛЖАНОВ
Самат ҚАНАТҚАЛИҮЛЫ
Жолдас ҚОСПАҚҮЛЫ
Хамзат ҚАЖЫМҰРАТУЛЫ
Ержан ТӨЛЕПОВ
Мадияр ПІРІМҚҰЛОВ
Аскар МҰҚАНОВ
Керімбек ДӘУІТОВ
Қанат ҚЫДЫРМИН
Бектурсын УӘЛИЕВ
Бейбіт ЖАНСАРИН
Амантай САДИЕВ
Думан НӘДІРҮЛЫ

Корректор –
Жанель ӨТЕГЕН

СУМАТРАДА БОЛҒАН СУ ТАСҚЫНЫ

A woman wearing a purple hijab and a black face mask is wading through floodwaters. She is carrying a blue bag in her right hand. In the background, there is a large building with green domes and a long, low structure with a green and yellow facade. The water is murky brown.

Ең көп зардап шеккен Ачех уәлаятында базарларда негізгі азық-түлік қоры таусылып, бағасы үш есе өскен. Кейбір аудандарға әлі де құрлық арқылы жету мүмкін болмай тұр. Аномалды күшті муссон жанбырлары мен сирек тропикалық дауыл салдарынан болған су тасқыны тек Индонезияны ғана емес, Шри-Ланка мен Оңтүстік Таиландты да шарпыды. Жалпы қаза болғандардың саны 1,3 мыңнан асты.

САУД АРАБИЯСЫ ҮЙ АЛУҒА РҰҚСАТ БЕРДІ

Бloomberg агенттігінің мәліметінше, шетелдіктер тұрғын, коммерциялық, ауыл шаруашылық және өндірістік нысандарды сатып ала алады. Сонымен қатар құрылысқа арналған жер телімдерін де игеруіне мүмкіндік бар. Қазіргі таңда билік эр-Рияд, Жидда және мұсылмандар үшін қасиетті Мекке мен Мәдінадағы шетелдіктерге ашылатын аймақтарды анықтап жатыр. Сонымен бірге бұл аймақтардағы мүлік иелену ережелері де әзірленуде.

МАЛАЙЗИЯ БИЛІГІ СУ
ТАСҚЫНЫНА УШЫРАҒАН
АУДАНДАРДАН ТҰРғындарды ЖЕДЕЛ
ЭВАКУАЦИЯЛАДЫ. ҚАЗІРГІ ТАҢДА 32 МЫҢ
АДАМ ҚАУІПСІЗ ЖЕРГЕ КӨШІРІЛГЕН. БҮЛІ ТУРАЛЫ
NEW STRAITS TIMES ХАБАРЛАДЫ.

МАЗАСЫЗ
 МАЛАЙЗИЯ

Ұлттық төтенше жағдайларды басқару орталығының (NDCC) мәліметінше, шамамен 11 мың отбасы су астында қалған үйлерін тастап, қауіпсіз орынды паналауға мәжбүр болған. Қазіргі уақытта 200-ден астам эвакуациялық орталық жұмыс істеп тұр. Бұл орталықтардан тұрғындар апатқа байланысты көмек ала алады. Ең қиын жағдай Келантан штатында байқалды. Себебі эвакуацияланғандардың үштен бірі осылаймаққа тиесілі. Сутасқыны апаттық инфрақұрылымды, соның ішінде федеральдық жолдарды зақымдаған.

A group of children, including a girl in a yellow and black checkered shirt, a girl in a white shirt with a colorful graphic, a boy in an orange shirt, and a boy in a black t-shirt, are holding the Palestinian flag. They are standing in front of a mosque with large arched windows. Other children are visible in the background, also holding flags.

ВАТИКАН
ПАЛЕСТИНА
МЕМЛЕКЕТІН
ҚОЛДАЙДЫ

Ол бұл кадамды Палестина мен Израиль арасындағы қақтығысты шешудің жалғыз мүмкін жолы деп атады. Мұндай ақпаратты Al Jazeera телекомпаниясы жеткізді. Рим Папасының журналистерге берген сұхбатында: «Біз Израиль тарапы бұл шешімді қабылдамайтынын білеміз. Алайда мұны қақтығыстың жалғыз шешімі деп санаймыз», – деді. Сондай-ақ ол Ватиканның Израильдің досы екенін, екі елдің әділ шешімге келуі үшін көмектесуге даяр екенін де айтты.

ИРАН АСТАНАСЫН АУЫСТЫРУУ МҮМКІН

Ел президентінің айтуынша, мұндай қадамға барудың негізгі себептері – су тапшылығы мен қала халқының қарқынды өсуі. Бұл екі мәселе бірігетін болса, гуманитарлық апатқа әкелуі мүмкін екенін алға тартты.

Көктемде Иранның төрт өңірі, атап айтқанда Хорасан-Резави, Йезд, Исфahan және Тегеран қатты құрғақшылыққа ұшырады. Сол себепті барлық су қоймалары өзендер мен бөгеттердегі резервуарлар кепкен. Бұған дейін хабарланғандай, Таяу Шығыстағы ең ірі тұзды көл – Урмия толықтай құрғап қалған. Көлдің тарихы 4000 жылдан асқан, ал аумағы бұрын 5200–6000 шаршы шақырымды құраған. 2021 жылдың жазында содан тек кішкене көлшіктер ғана қалған.

Дайындаған Ақерке БЕКҚҰЛ

Газет айына 2 рет шығады

Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің Ақпарат комитетінде
08.10.2019 жылы тіркеліп,
№КЗ26VPY00015760 куәлігі берілген.

ТАРАЛЫМЫ – 25 000

Тапсырыс: №1790
Алматы қаласы, Райымбек даңғылы, 369
«Гамма-Принт» ЖШС
Тел: +7 (727) 247-98-30

Газетте жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Басылымда Алла Тағаланың есімі мен Құран аяттары жазылғандықтан, газетті аяқасты етеулеріңізді сұраймыз.

Қазақстан мұсылмандары
діни басқармасының
ресми газеті

Меншік иесі:
«Munara gazeti» ЖШС

Директор
Ағабек ҚОНАРБАЙҰЛЫ